

4: HELLIGE OLIELAMPER

Endnu en overraskelse ventede i øvrigt arkæologerne, da de gav sig til at undersøge de "herodianske olielamper", der er fundet i Galilæa. Ved at gennemlyse dem med særlige røntgenstråler kan man afsløre lerets kemiske profil og dermed sige,

hvilken egn det stammer fra. Det viser sig, at langt hovedparten af disse lamper blev fabrikeret i Jerusalem.

Så ikke nok med at jøder i Galilæa fik deres lys fra den glatte, udekorede herodianske olielampe; den skulle også være importeret fra den hellige by, Jerusa-

lem. En nærliggende forklaring er, at de på den måde søgte at tage "lyset fra tempellet" med sig hjem.

TILBAGE TIL NORMALEN

En arkæologisk tidsrejse i hælene på denne yderst spændende og "mærkelige" periode afslører altså, hvordan Israel på Jesu tid var ramt af et veritabelt "renhedsudbrud". Aldrig før, og måske aldrig siden, var det jødiske folk så optaget af at holde loven og skille sig ud fra andre folkeslag. Efter år 135 holdt man op med at bruge service af sten. Brugen af renselsesbade faldt også dramatisk, ligesom billeder af både dyr og mennesker fandt vej ind i kunsten igen.

Dette "renhedsudbrud" var ikke alene baggrunden for de mange diskussioner, Jesus endte i, som vi skal se i næste artikel, men også for den "håbløse krig" jøderne indledte i år 66 mod datidens supermagt, Romerriget. —■

En "kedelig" olielampe blev populær

◀ I udgravninger fra før templets fald i år 70 finder vi en meget enkel olielampe, den såkaldte "herodianske olielampe". Den er kendetegnet ved at være helt glat. På den måde var jøderne helt sikre på ikke at bryde billedforbudet. Analyser af lersammensætningen af herodianske olielamper fundet i Galilæa viser i øvrigt, at jøderne i denne periode importerede dem fra Jerusalem. På den måde kunne man hver aften tænde lys i sit hjem fra den hellige by. Foto: Morten Hørning Jensen.

Hvorfor opførte jøderne sig anderledes?

Mens der ikke er tvivl om, at jøderne i denne periode opførte sig anderledes og skilte sig meget tydeligt ud fra andre folkeslag, så diskuterer forskere, hvad de ville sige med det. Groft sagt kan man dele svarene i to bunker. Nogle mener, at jøderne ønskede at afgrænse sig over for hedningerne. De var altså nationalt eller politisk inspireret. Andre mener derimod, at jøderne var grebet af en iver efter at stå rene over for Gud. De var altså religiøst eller teologisk inspireret. Begge tolkninger rummer noget rigtigt i sig. Det synes svært at tolke summen af disse forandringer uden at godtage en ægte, genuin jagt på fromhed over for Gud. Samtidig hang tingene i denne periode tæt sammen, så en ret gudsdyrkelse betød samtidig, at man skilte sig ud fra omgivelserne og de ikke-jødiske folkeslag (jf. f.eks. ApG 11,3).

HISTORISK OG ARKÆOLOGISK SIDELYS PÅ BIBELEN

Artikelserie | Personer Jesus mødte [4]

FATTIGE RIGE SPEDALSKE KLOGE KVINDE HERSKERE UDSTØDTE HEDNINGER ARBEJDERE DISCIPLE PRÆSTER

FARISÆERE

Jesus var på kollisionskurs med farisæernes lovtolkning

Af Morten Hørning Jensen, lektor på Menighedsfakultetet og redaktør af TEL

Ingen fik så hård en medfart af Jesus som farisæerne. I stærke vendinger gjorde han op med deres forsøg på at bruge loven som en grænse mod svage og til at hævde sig selv med. Derved tændte Jesus et håb i mørket for de brudte og urene.

KONFLIKT PÅ KONFLIKT

Vi skal ikke læse mange vers i evangelierne, før idyllen krakelerer. Så populær som Jesus var blandt folket, så upopulær var han blandt folkets ledere og de forskellige grupperinger.

Særligt én gruppe var Jesus på kollisionskurs med: farisæerne. De hårdeste ord fra Jesus i evangelierne falder netop mod dem, som i hans 've-råb' over dem.

Det er i grunden overraskende, for på mange måder lignede Jesus farisæerne! Som dem var han lovkyndig (Matt 22,35-40), havde disciple omkring sig og troede på de dødes opstandelse (Joh 11,23-25). Jesus blev ligefrem tiltalt "rabbi" (Mark 9,5; Joh 1,38; 3,2), og han modtog indtil flere invitationer fra ledende farisæere, der ønskede at finde ud af mere om ham (Luk 7,36; 11,37; 14,1).

Helt naturligt var Jesus derfor en magnet for farisæerne. Måske var der i begyndelsen et håb om, at han ville være en allieret i den dobbelte kamp for at skille jøderne ud fra hedningerne nationalt og rense dem over for Gud religiøst.

Hvorfor kom det ikke til at gå sådan? Hvorfor var Jesus så stor en trussel mod farisæernes stort anlagte projekt, at nogle af dem hurtigt beslutter sig for at få ham slået ihjel (Mark 3,6)?

GRÆNSEOVERSKRIDELSER

Svaret er enkelt og omfattende: Jesus delte ikke farisæernes stærke iver for at bruge loven til at skabe renhedsgrænser mellem mennesker på det vandrette plan, ligesom han på det lodrette plan ikke tog lovoverholdelse eller ydre renhed som en forudsætning for at få del i nærværet fra Guds rige.

I forsøget på at efterfølge lovens bud søgte farisæerne med deres lovtolkning at gøre det tydeligt og klart, hvordan man ved bestemte ydre handlinger kunne blive såvel ren som retfærdig. I særlig grad lagde farisæerne vægt på måltidsfællesskabet. Her gjorde de det tydeligt, hvem der levede i renhed og kunne deltage i måltiderne, og hvem, der ikke gjorde.

Den måde, Jesus derimod tolkede loven på, var i ordets egentlige forstand "grænseoverskridende" for farisæerne.

På det vandrette plan spiste han med toldere og syndere til farisæernes store forbløffelse (Mark 2,16; Luk 5,30 og mange andre steder). Han undlod heller ikke at røre ved syge (f.eks. Mark 1,41) for slet ikke at tale om lig, der var en af de største kilder til urenhed (jf. 3 Mos 19,11-19). Der står en stank af lig omkring Jesus (Mark 5,41; Luk 7,14; Joh 11,39).

Selvfolgelig kunne Jesus heller ikke holde sig fra hedninger. Første gang er, da han besøger gerasenernes land i Dekapolis. Her møder han en person, der er uren i tredje potens. Manden er: (a) hedning, (b) besat af en hær af dæmoner og (c) bor i urene gravhuler. Der findes stort set ikke en lov, der tager højde for en så grell situation. Alligevel kommer Jesus i berøring med ham (Mark 5,1-20).

Oven i dette grænseoverskridende brud med lovens sikkerhedsadskillelse både mellem jøder og hedninger og mellem jøder og urene jøder, kommer også Jesu 'fumlerier' med lovens lodrette, religiøse side. Jesus provokerer farisæerne (og andre jøder med dem) til det yderste, da han tiltager sig myndighed til at tilgive mennesker deres synder. "Hvad er det dog, han siger?", udrød de lamslået, da han havde tilgivet den lamme mand i Kapernaum. "Han spotter Gud. Hvem kan tilgive synder andre end én, nemlig Gud?" (Mark 2,7). →

Til sammenligning ser vi her en romersk olielampe fra samme periode (det første århundrede). Den er fundet i Cæsarea ved Havet og afbilder en offerscene i et græsk-romersk tempel. Foto: © Meidad Suchowski, Israel Antiquities Authority. ►

Jesus brød altså med farisæernes måde at bruge loven og renhedsritualerne til at "skille sig ud" på. Han delte ikke den vision, der blev udtrykt i selve farisæernes navn, der betyder "de udskilte".

OPGØR MED TILLÆGSTOLKNINGER OG SMUTHULLER

Derfor måtte det ende i storkonflikt med farisæerne. Og det er præcis, hvad det

Farisæernes mundtlige lovtolkning

- søgte at hellige folket.
- søgte at tydeliggøre den rette tolkning til enhver situation.
- søgte at tilpasse loven, så den blev mulig at følge.
- havde fokus på den ydre handling.
- skabte tydelige skel mellem rene og urene, ikke mindst omkring måltidsfællesskabet.

gør. Særligt to steder beskriver konflikten: Jesu opgør med farisæernes mundtlige overlevering om renhed (Matt 15,1-20; Mark 7,1-23) og hans ve-råb på tempelpladsen over dem (Matt 23,1-36, jf. Luk 11,37-54).

Det første store opgør kommer, da det bliver for meget for farisæerne, at Jesus bliver ved med at omgå renhedsreglerne for spisning og ikke vasker hænderne rituelt inden måltidet: "Hvorfor følger dine disciple ikke de gamles overlevering, men spiser med urene hænder?", spørger de ham (Mark 7,5).

Det fører til, at Jesus tager et barsk opgør med farisæerne, hvor han gør op med deres tillægstolkninger, kaldet "de gamles overlevering". Farisæernes rabbinere havde nemlig i tillæg til den skrevne Moselov udviklet et helt sæt af mundtlige love (den såkaldte *halakhah*). I deres egne øjne var det et forsøg på at gøre loven mulig at efterleve for almindelige mennesker. Det gjorde de ved på den ene side at gøre det meget tydeligt og præcist, hvad det vil sige at følge loven, og på den anden side at tilpasse loven i en mere lempelig retning end f.eks. essæernes tolkning.

Og det lykkedes de faktisk med. Tag f.eks. brugen af stentøj, der ifølge

Tydelighed og tilpasning

Det kan umiddelbart synes som en selvmods sigelse, at farisæerne på den ene side lagde vægt på at gøre loven tydelig og på den anden søgte at tilpasse den til almindelige menneskers liv. Det er det nu ikke. Farisæerne var bestemt ikke sløsedede med loven, men deres fokus lå på den ydre handling. Derfor søgte de ned i detaljen at redegøre for rigtigt og forkert i enhver situation. Dermed blev deres lovtolkning meget praktisk anlagt og tilpasset de konkrete forhold, som f.eks. en husmor i køknet eller en høstarbejder på marken oplevede.

en række forskere kan føres tilbage til farisæerne. Hvis farisæerne ikke havde "opfundet" service og andet til hjemmet lavet af sten, så ville en jøde, der ønskede at leve efter loven, være nødt til at knuse sine lertallerkener, hver gang de var blevet urene. Det kunne nemt ske. Hvis f.eks. kød og mælkeprodukter blev blandet på dem, eller hvis et urent dyr eller en død flue kom i kontakt med dem. Så var de urene og skulle knuses.

Men nu, takket være farisæernes "smuthullove", kunne man nøjes med at skylle stentøjet. Så var det igen rituelt rent. Som Markus forklarer deres "overlevering" for os: "Der er meget andet, som de overholder ifølge overleveringen: at skylle bægre, krus, kobbetøj og bænke" (7,4, jf. også diskussionen i Matt 23,16-22 og 23-25).

Farisæernes net af mundtlige love var altså ikke et forsøg på at tolke loven skrappest muligt. Det var derimod et forsøg på præcist at sige, hvad der skulle til for at følge loven korrekt. Ned til mindste detalje blev den rette handling i enhver situation gjort tydelig.

OPGØR MED YDRE RENHED

Når Jesus tog et skarpt opgør med farisæernes mundtlige tillægslove skyldtes det, at det ydre fokus på den rette handling

Én af de måder, farisæerne søgte at gøre loven praktisk overholdelig på, var at indgravere ordet "shabbat" i klipperne rundt om landsbyerne. Beboerne fik dermed markeret en klar grænse for, hvor langt de måtte bevæge sig uden for byen på en sabbat uden at bryde loven (jf. 2 Mos 16,29-30). Denne sabbatsgrænsemærker er fundet få km vest for Nazareth. Foto: © x.biblewalks.com.

ifølge ham skabte selvretfærdige hyklere.

Farisæerne havde i forsøget på præcist at definere, hvad den rette efterfølgelse af loven indebar, fremmet den ydre fromhed, der skaber skel mellem mennesker. De var blevet til dem, der yndede at sidde højt til bords og blive genkendt på gaden for deres ydre fromhed (Matt 23,2-7). "Alle deres gerninger gør de for at vise sig for mennesker; de går jo med brede bederemme og med lange kvaster", siger han (Matt 23,5).

For Jesus begyndte renhed helt modsat indefra, med "hjerter": "Der er intet, som kommer ind i et menneske udefra, der kan gøre det urent, men det er det, som kommer ud af et menneske, der gør et menneske urent" (Mark 7,15).

Ved at udspecificere loven ned til mindste ydre detalje, havde farisæerne i virkeligheden kun opnået at holde de lette ydre love (jf. Matt 23,23-24) og derved mistet synet for lovens virkelige mening: at fremme kærligheden til Gud (den lodrette dimension) og til næsten (den vandrette dimension). På dette dobbelte kærlighedsbud "hviler hele loven og profeterne" ifølge Jesus (Matt 22,34-40).

NIVT KRUKKER MED BRÆNDT HVEDE PÅ HASOR

Dette års udgravninger på Hasor har afdækket 14 store forråds krukker, som rummede mængder af brændt hvede. Krukkerne, som blev fundet i et af paladsets forrådsrum, dateres til samme tid som den omfattende ødelæggelse af Hasor omkr. 1200 f.Kr., hvor hele byen gik op i flammer. Denne ødelæggelse kan måske henføres til Deborahs ødelæggelse af Hasor (som omtalt i Dom 4,24). Indholdet skal nu kulstof-14 analyseres for at give et mere præcist tidspunkt for branden.

Store krukker fyldt med korn. © Sharon Zuckerman.

Derfor blev farisæerne som de "kalkede grave", jøderne kendte så godt. Udefra skinnede de i solen og så nydelige og pæne ud – "men indeni er de fulde af dødningsbeben og al slags urenhed" (Matt 23,27).

HÅB FOR DEN URENE

Det bliver nu også hurtigt ret tydeligt for farisæerne, at det ikke er et par enkelte nuancer, der skiller Jesus fra dem. Han er ikke endnu en rabbi, man kan diskutere detaljen med.

Jesu "nye vin" kan ikke hældes på gamle vinsække (Mark 2,22). Faktisk er hans opgør med farisæernes lovtolkning så gennemgribende, at der er tale om en helt ny orden. Jesus repræsenterer en ny kraft, der i sig selv er stærkere end urenheden og derfor ikke længere har brug for lovens afgrænsninger. Det, Jesus berører, bliver rent. →

Konflikten mellem Jesus og farisæerne i NT

KONFLIKT OM LOVTOLKNING

- bordfællesskab med toldere og syndere: Matt 9,11; 11,19; Mark 2,16; Luk 5,30; 7,34; 15,2.
- vaske hænder ved måltider: Mark 7,5; Luk 11,38.
- arbejde på sabbatten: Matt 12,1-8; Mark 2,23-28; 3,2; Luk 6,1-5; Joh 9,16.
- overtrædelse af "de gamles overlevering": Matt 15,1-20; Mark 7,1-23.
- manglende faste: Matt 9,14-17; Mark 2,18-22; Luk 5,33-39.
- skilsmisse: Matt 19,3; Mark 10,2.
- tilgivelse af synd: Luk 5,21; 7,49.
- skat til kejseren: Matt 22,15-22; Mark 12,13-17; Luk 20,20-26.
- farisæerne kræver tegn: Matt 12,38-42; 16,1-4; Mark 8,11.

JESUS

- advarer mod farisæerne: Matt 16,6; Mark 8,15; Luk 12,1.
- kommer med ve-råb: Matt 23,1-36; Luk 11,42-54.
- anklager dem for hykleri: Matt 6,1-18; 23,4-7; Mark 7,6; Luk 11,38-41; 12,1.
- og selvretfærdighed: Luk 18,9-14.
- afslører deres "smuthulstolkninger": Matt 23,16-22; Mark 7,9-13.

POSITIVE FORHOLD

- Jesus opsøges af farisæerne: Joh 3,1-21 (jf. 7,50f); Luk 7,36; 11,37; 13,31; 14,1.
- enighed om det største bud: Mark 12,28-34.
- farisæere del af den første menighed: ApG 15,5, jf. 21,20-26.
- farisæere forsvare de kristne: Joh 7,50f; ApG 5,33-39; 23,9.

Ifølge traditionen var det i omegnen af disse stejle bakker, at Jesus mødte den besatte fra gravhulerne i gerasenernes land. For en farisæer var dette møde hårrejsende urent, og han ville skulle gennemgå en række renselsesritualer for igen at være ren. Foto: Morten Hørning Jensen.

Når Jesus kaldte farisæerne for "hyklere", brugte han et ord, der var kendt fra teatrene. Ordet betyder egentlig "skuespiller". Skuespillerne bar nemlig masker og skjulte dermed deres egentlige ansigt. Derfor kom ordet for "skuespiller" til i overført betydning at betegne dem, der gav udtryk for noget uden selv at leve op til det bag masken. Teatret her er fra Sepphoris ca. 5 km fra Nazareth og stod måske i en mindre version færdigt, da Jesus var barn. Foto: Morten Hørrning Jensen.

Han opfører sig, som var han et omvandrende tempel.

Derfor blev de, der søgte at tage patent på den rette lovoverholdelse og efterfølgelse, rasende på Jesus. Det samme blev Jesus på dem. Ingen får så hårde ord med på vejen som farisæerne.

Derimod var Jesu smittende renhed en åbenbaring for alle de udstødte, og for de urene var han et lys i mørket og et håb om barmhjertighed (Matt 12,7). Han tændte et håb i dem om igen at blive en

del af et fællesskab på det vandrette plan og møde tilgivelse og renselse over for Gud på det lodrette plan. —■

Læs mere

Læs mere om Jesu forhold til loven i *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 2010, nr. 1. Artiklen kan findes på TELs linkside.

Når Jesus kalder farisæerne for "kalkede grave", var det meget stærk og anstødelig tale. Ingenting som lig og grave kunne gøre en person uren. Det var derfor en lov, at grave skulle markeres meget tydeligt. Man kalkede dem derfor hvide, så de tydeligt skilte sig ud fra omgivelserne. Jesus siger altså, at farisæerne var som omvandrende smittebomber, der gjorde folk urene. Her ser vi to af gravene i Kedron dalen i Jerusalem. Foto: Morten Hørrning Jensen.

En "nærhedsnøgle"

Selvom Jesus ikke ønskede at ophæve loven (jf. f.eks. Matt 5,17), så brød han grundlæggende med den forståelse, jøderne havde af lovens betydning. En nøgle til at forstå denne store forandring, der også gav vanskeligheder i den unge kirke (jf. f.eks. ApG 15), ligger i ordet "nærhed". Jesus så det grundlæggende som sin opgave at bringe Guds rige nær til mennesker (jf. Mark 1,15) med tilgivelse og genoprettelse. Som Guds Messias tiltog han sig en myndighed (jf. Mark 2,10) til at tilbyde dette til personer, som loven ellers ville have dømt ude som urene. Jesus brød grundlæggende med loven forstået som en grænse for hvem Gud kunne være nær.

EPILOG | EN LANDSBY ET STED I GALILÆA CA. ÅR 30 E.KR.

Solen stod lavt på himlen, da de gik ind i huset under den fint udkårne overligger. Dens stråler blev kastet tilbage af det skinnede hvide stenbord og blændede Peter i øjnene. Han sad på gulvet bag Jesus. Der var en larmende tavshed i rummet, mens maden blev båret på bordet. Peter kunne se i Simons øjne, at han udmålte enhver bevægelse, Jesus gjorde. Spændingen gjorde Peter åndeløs. Hvor ville han gerne, at en så højtrespekteret rabbi som Simon ville sige god for Jesus. Det ville klart støtte deres sag.

Med ét blev luften tung af parfume. Det gav et sæt i Peter. Noget havde blidt strejft hans ben. Han kiggede væk fra Simon

og ned mod Jesu fødder. En kvinde lå på knæ og kyssede dem. Hendes hår flagrede i luften. Det var hendes hår, der havde strejft ham. Hendes hår! Hun var uren; hun var en skøge; hun levede i synd!

Vreden kogte i Peter. Kunne Jesus dog ikke for blot én gangs skyld holde loven? Peter var på nippet til at gribe fat i skulderen på Jesus. Men før han kunne nå at reagere, sagde Jesus: "Simon, jeg har noget at sige dig".

(Frit efter Lukasevangeliets 7,36-50).

KREATIVITET TIL TIDEN

Freehand.dk | idé | markedsføring | illustration | design | web

Gode rejseoplevelser

Klassisk rundrejse 12.10, 10 dg.
Bibel- og badeferie Tenerife 24.2, 8 dg.

7592 2022
 fxr@felixrejser.dk
 www.felixrejser.dk

felix rejser

Evangeliet tilbage til det jødiske folk!

israel.dk
 7356 1270

israelsmissionen

Kampagnetilbud på TEL

Få resten af 2012 for **kun 25,-**

Tilmelding via www.bibelskarkaeologi.dk

Magasin- og bogtilbud

Køb et sæt af tidligere numre af TEL (ca. 50 numre) for **250 kr. + forsendelse**

Køb den flotte bog, *Dagligt liv på Jesu tid* (104 sider) for **60 kr. + forsendelse**

Samlet pris: **295 kr. + forsendelse**

Skriv til: hh@bibelskarkaeologi.dk

AXELS RADIO OG TV

SALG/SERVICE: RADIO · TV · VIDEO
 MARINEELEKTRONIK · TYVERIALARM M.M.

Nørresundby. Tlf. 98 17 31 67.

BLIV ABONNENT PÅ **Ordet & israel**

- Aktuelt nyt fra Israel
- De bibelske profetier
- Messianske jøder
- Bibelens jødiske baggrund

Resten af 2011: GRATIS

For unge: gratis indtil du fylder 26 år!

kontor@ordetogisrael.dk • Tlf.: 86 98 79 12
www.ordetogisrael.dk